

Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė

LAISVĖS DEKLARACIJA
ir jos signatarai

Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė

LAISVĖS DEKLARACIJA
ir jos signatarai

Kaunas 2009

UDK 947.45.08
Ra-164

© Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė, 2009

ISBN 978-9955-03-535-0

Žuvusių, bet nenugalėtų D E K L A R A C I J A

*Auksutė Ramanauskaitė-
Skokauskienė*

1949 m. vasario 2–22 d. Šiaurės Lietuvoje, Radviliškio rajone, vyko visos Lietuvos vyriausiųjų partizanų vadų suvažiavimas.

Daug žymių įvykių, svarbių datų yra mūsų tautos ir valstybės istorijoje. Tarp jų – ir 1949-ųjų metų Vasario 16-oji, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) tarybos Deklaracijos pasirašymo diena. Ši Deklaracija visuomet turėtų priminti mūsų tautos pasiryžimą siekti Laisvės, troškimą kurti demokratiniais, konstituciniais principais pagrįstą nepriklausomos Lietuvos gyvenimą.

Sovietinės okupacijos metais apie LLKS deklaraciją buvo visiškai nutylima. Užaugo ištisa karta, nieko nežinanti apie šį istorinį įvykį. Tyloje žinojimas neatsiranda. Atkūrus Lietuvoje Nepriklausomybę pamažu atsiveria šis mūsų tautos istorijos lapas. 1999 metais Lietuvos Respublikos Seimas, įvertindamas LLKS Tarybos 1949-ųjų metų vasario 16-osios Deklaracijos reikšmę Lietuvos valstybės tęstinumui, priėmė Lietuvos Respublikos įstatymą, kuriuo suteikė šiai Deklaracijai Lietuvos valstybės teisės akto statusą, o LLKS Tarybą pripažino vienintele teisėta valdžia okupuotos Lietuvos teritorijoje, pripažino jos organizuoto pasipriešinimo teisėtumą.

2009 metais vasario 16 dieną sukanka 60 metų nuo šios Deklaracijos pasirašymo. Lietuvos Respublikos Seimas 2009 metais sausio 20 dieną priėmė nutarimą „Dėl 2009 metų paskelbimo Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio metais“. Skelbdamas šiuos metus Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio metais Lietuvos Respublikos Seimas dar kartą pažymėjo Deklaracijos reikšmę Lietuvos valstybės tęstinumui.

Daug kančių mūsų tauta patyrė apsigynimo kovose.

1944 metais, prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai, aktyvioji Lietuvos visuomenės dalis buvo apsisprendusi ginklu ginti Lietuvos nepriklausomybę. Ižengus sovietų kariuomenei ir ją lydintiems NKVD daliniams į šalį, tą apsisprendimą dar labiau stiprino prasidėjusios represijos, smurtas, prievartinė masinė mobilizacija į sovietinę kariuomenę. Tūkstančiai vyrų rinkosi Lietuvos miškuose ir pradėjo žūtbinę kovą už Lietuvos valstybės atkūrimą. Kaip teigia istorikai, jau 1945 m. Lietuvos miškuose buvo apie 30 tūkstančių partizanų. Formavosi dideli partizanų būriai, kartais net iki 200 vyrų. Mūšiai su sovietine kariuomene vyko kaip reguliariųjų kariuomenių susirėmimai. Stichiškai kilęs pasipriešinimas greitai formavosi į teritoriniu principu pagrįstą struktūrą. Lietuvos partizanai, tęsdami Lietuvos kariuomenės tradicijas, veikė kaip karinė struktūra. Visoje Lietuvoje iki 1948 metų buvo sudarytos trys sritys, kurių kiekvienoje buvo apygardos. Apygardose – rinktinės, būriai. Struktūriniai padaliniai turėjo jiems pavaldžius karinius štabus. Tarp pasitraukusių į mišką buvo daugiausiai žemdirbių, bet nemažai buvo ir kaimo bei miesto inteligentų, studentų, kariškių. Kariškiai paprastai tapdavo didesnių partizanų junginių vadais.

Daugelyje apygardų miško sąlygomis partizanai organizuodavo karinius mokymus. Baigusieji karinio parengimo kursus laikydavo egzaminus. Pagal tai buvo suteikiami ar keliami laipsniai.

Partizanai kūrė karinius norminius dokumentus, kuriais siekė palaikyti drausmę, teisėtumą. Partizanų junginių vadai iš kovotojų reikalavo laikytis karinės drausmės, nustatytų elgesio normų. Stodami į partizanų gretas būsimieji laisvės kovotojai duodavo priesaiką, kurią sulaužius grėsė laisvės kovos brolių teismas, o jei prasižengimas sunkus – karo lauko teismas.

Lietuvos partizanai atitiko tarptautinėje teisėje kariuomenei priskiriamus požymius – turėjo vadovybę, dėvėjo uniformas, ginklų nešiojo atvirai, laikėsi karo tradicijų. Jie buvo Lietuvos kariuomenė okupuotoje Lietuvoje. Dėvėdami karines uniformas su atitinkamais skiriamaisiais ženklais laisvės kovotojai pabrėždavo, kad jie yra nepriklausomos Lietuvos gynėjai.

Partizanai kovojo už savo valstybę, kuri buvo sunaikinta ir prijungta prie SSRS. Jie atstovavo savo valstybei, nes buvo teisėti jos piliečiai. Partizanus aktyviai palaikė visuomenė.

Laisvės kovotojai okupacijai priešinosi ne tik ginklu, bet ir rašytiniu žodžiu. Per partizaninį karą Lietuvoje ėjo apie 60 pavadinimų periodinių leidinių ir apie 20 pavadinimų neperiodinių leidinių. Okupaciniams laikraščiams skleidžiant melą ir sovietinę propagandą, partizanų laikraščiai buvo vienintelis šaltinis, iš kurio gyventojai sužinodavo apie tarptautinius įvykius, jie buvo vienintelė spauda, puoselėjanti tautinę kultūrą, tradicijas, ugdanči tėvynės meilę, pilietiškumą, dorovę.

Pagal pasipriešinimo dydį, bendrosios vadovybės kūrimo eigą, partizanų karinių formuočių centralizacijos ypatumus partizaninio karo tyrinėtojai išskiria tris partizaninio karo etapus.

Pirmasis: 1944–1946 metai. Tai intensyviausios kovos, didžiausių kautynių su okupacine kariuomene metai. Partizanai miškuose telkėsi dideliais būriais. Mažesniuose miesteliuose jie sunaikindavo okupacinės valdžios įstaigas, nuginkluodavo sribų būrius, išlaisvindavo suimtuosius, sunaikindavo mobilizacinius dokumentus, prievolių žiniaraščius. Šiais metais skaičiuojamos ir didžiausios aukos. 1944–1945 metais žuvo apie 10 tūkstančių partizanų. Tokios netektys vertė keisti kovos taktiką.

Antrasis partizaninio karo etapas: 1946–1948 metai. Tai laikotarpis, kai imta vengti atvirų kautynių su daug gausesniais NKVD daliniais. Šiuo laikotarpiu partizanų būriai išsiskirstė mažesnėmis grupėmis. Vietoj stovyklų miškuose įsirengė gerai užmaskuotus bunkerius. Šiuo laikotarpiu buvo ieškoma ryšių su Vakarais, aktyviai kuriama bendra pasipriešinimo vadovybė. 1946 metais Tauro apygardoje buvo įsteigtas Vyriausiasis Lietuvos atstatymo komitetas (VLAK) – aukščiausioji politinė struktūra, vadovaujanti Lietuvos išlaisvinimo kovai okupuotos Lietuvos teritorijoje, ir Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdis (BDPS) – Karinė ginkluoto pasipriešinimo struktūra, jungianti Lietuvos partizanų karines formuotes. Po keleto mėnesių įsteigtas ir Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų štabas, turėjęs vadovauti karinėms partizanų struktūroms. Tačiau partizanų siekiu sukurti bendrą vadovybę pasinaudojo MGB. Kilo areštų banga. Miškuose liko tik apie 4 tūkstančius partizanų. Tai buvo visiškai pasišventę laisvės kovai žmonės.

Trečiasis kovos etapas: 1948–1953 metai. Šiuo laikotarpiu, kai pasipriešinimas jau silpo ir tik apie du tūkstančiai partizanų tęsė aktyvią kovą, pagrindžiui pavyko suvienyti kovojančios Lietuvos jėgas į vieningą organizaciją. Į tai buvo eita ilgai, visus tuos penkerius, be galo sunkius laisvės kovos metus. Pagal aplinkybes keitėsi šio siekio įgyvendinimo taktika ir strategija, numatoma geografinė vieta. 1949-aisiais metais vasario 2-ją dieną Lietuvos partizanų vadai, atstovaujantys visoms tuo metu Lietuvoje veikusioms partizanų apygardoms, susirinko Šiaurės Lietuvoje – Radviliškio rajone, Balandišchio kaime, Stepono Sajaus sodyboje, į savo suvažiavimą. Belangėje šios sodybos namo kamarėlėje partizanų vadai diskutavo, rengė dokumentus, sprendė valstybinius klausimus. Prasidėjus tose apylinkėse NKVD kariuomenės siautėjimui ir kilus įtarimams, kad suvažiavimui gali grėsti pavojus, vasario 10-ąją tęsti suvažiavimo darbo buvo persikelta į Minaičių kaimą, į Stanislovo Mikniaus sodyboje esantį Prisikėlimo apygardos vado L. Grigonio-Užpalio bunkerį. Po klėtimi iškastame bunkeryje, žibalinės lempos šviesoje, trūkstant oro, tykant mirtiniams pavojams partizanų vadai toliau tęsė suvažiavimo darbą.

Vasario 10 d. buvo pradėtas išplėstinis Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio prezidento ir Karo tarybos jungtinis posėdis. Jame buvo įkurtas Lietuvos laisvės kovos sąjūdis (LLKS). Jis sujungė visas su okupantais kovojančias struktūras į vieningą pasipriešinimo organizaciją, sudarė vyriausiąją partizanų vadovybę – LLKS Tarybos prezidentumą. Prezidiumo pirmininku tapo Jonas Žemaitis-Vytautas, jo pirmuoju pavaduotoju – Adolfas Ramanauskas-Vanagas, tuo metu ėjęs Pietų Lietuvos srities vado pareigas, antruoju – Didžiosios kovos apygardos štabo viršininkas bei Algimanto ir Vytauto apygardų įgaliotinis Juozas Šibaila-Merainis, trečiuoju – Prisikėlimo apygardos vadas Leonas Grigonis-Užpalis.

Nuo vasario 11 d. iki vasario 17 d. vyko LLKS Tarybos posėdis. Jame buvo apsvaistyti 25 klausimai, tarp jų – Sąjūdžio politinė programa, ginkluoto pasipriešinimo taktika, Sąjūdžio politinė, ideologinė, organizacinė ir kita veikla, LLKS statusas, partizanų uniformos, pareigų ir laipsnių ženklai, priimti kreipimaisi į Sąjūdžio dalyvius bei kitus Lietuvos gyventojus.

Vasario 16-ąją LLKS Tarybos posėdyje buvo priimta LLKS Sąjūdžio tarybos Deklaracija. Joje buvo išdėstytos pagrindinės Sąjūdžio politinės programos nuostatos, nusakyta lietuvių tautos kovos esmė ir būsimosios demokratinės valstybės kūrimo modelis. Deklaracijoje konstatuota:

„LLKS Taryba okupacijos metu yra aukščiausias tautos organas, vadovaujās politinei ir karinei tautos išsilaisvinimo kovai, kad būtų atkurta nepriklausoma demokratinė, parlamentinė Lietuvos respublika“.

Deklaracija kartu su kitais LLKS suvažiavime priimtais dokumentais sudarė teisinį ir politinį ginkluoto pasipriešinimo pagrindą, suteikė Laisvės kovoms naują pobūdį, įteisino LLKS, kaip visuotinio organizuoto ginkluoto pasipriešinimo sovietinei okupacijai organizaciją, o jos Tarybą – kaip vienintelę teisėtą valdžią okupuotos Lietuvos teritorijoje.

Signatarai pasisakė už demokratinę respubliką, už tai, kad suvereninė Lietuvos valdžia priklausot tautai, už laisvus, demokratinius, visuotinius, lygius ir slaptus rinkimus į Seimą, lygių teisių visiems Lietuvos piliečiams, neprasikaltusiems lietuvių tautos interesams, garantavimą. Deklaracijoje aiškiai išreikšta būsima teisingumo vykdymo nuostata: laisvoje Lietuvoje teisingumą galės vykdyti tik Lietuvos teismai. Socialinių problemų sprendimas dokumente įvardijamas kaip vienas pirmųjų spręstinių uždavinių nepriklausomoje Lietuvoje, nusakomas teisinių principų laikymas partijų veikloje. Politinė išmintis, valstybinis brandumas, nepalaužiamas tikėjimas laisvos Lietuvos ateitimi, kilnus įsipareigojimas laisvės ir demokratijos vertybėms atsispindi signatarų pasirašytame istoriniame Deklaracijos dokumente, nusakant ir užsienio politikos nuostatas. Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos deklaracija buvo okupuotos, bet nenugalėtos lietuvių tautos Laisvės konstitucija.

Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos 1949 m. Vasario 16-osios deklaraciją pasirašė aštuoni signatarai (nė vienas jų nesulaukė laisvos Lietuvos):

JONAS ŽEMAITIS-VYTAUTAS, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininkas, sušaudytas 1954 m. vasario 24 d. Maskvoje;

ADOLFAS RAMANAUSKAS-VANAGAS, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko pirmasis pavaduotojas, Pietų Lietuvos srities vadas, sušaudytas 1957 m. lapkričio 29 d. Vilniuje;

JUOZAS ŠIBAILA-MERAINIS, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko antrasis pavaduotojas, Didžiosios Kovos apygardos štabo viršininkas bei Algimanto ir Vytauto apygardų įgaliotinis, žuves 1953 m. vasario 11 d. Ramygalos valsčiuje;

LEONAS GRIGONIS-UŽPALIS, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko trečiasis pavaduotojas, Priskėlimo apygardos vadas, žuves 1950 m. liepos 22 d. Ariogalos apylinkėse;

ALEKSANDRAS GRYBINAS-FAUSTAS, Tauro apygardos vadas, žuves 1949 m. rugsėjo 28 d. Šakių apskrityje;

VYTAUTAS GUŽAS-KARDAS, Vakarų Lietuvos srities štabo viršininkas, žuves 1949 m. birželio 19 d. Eržvilko valsčiuje;

BRONIUS LIESYS-NAKTIS, Priskėlimo apygardos štabo viršininkas, žuves 1949 m. rugpjūčio 13 d. Radviliškio rajone;

PETRAS BARTKUS-ŽADGAILA, LLKS Prezidiumo sekretorius, žuves 1949 m. rugpjūčio 13 d. Radviliškio rajone.

Pasirinkę viltį, pasiryžimą ir narsą, jie atidavė savo gyvybes už mūsų laisvę, tikėdami, kad Lietuva bus laisva, bus teisinga, didi ir ori. Deklaracijos signatarų ir jų vadovautos kovos bendražygių laisvės siekis išsipildė. Gyvendami laisvoje Tėvynėje mes turime pateisinti jų tikėjimą Lietuvos ateitim savo kasdieniais darbais, meile Tėvynei, meile vieni kitiems, pasiryžimu protingai spręsti šių dienų iššūkius.

Šį leidinį skiriu Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos Deklaracijos 60-osioms metinėms.

Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė

LLKS tarybos Deklaracijos signataro

Adolfo Ramanausko-Vanago dukra,

Lietuvos Respublikos Seimo narė

LIETUVOS LAISVĖS KOVOS SAJŪDŽIO TARYBOS DEKLARACIJA

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba, atstovaudama visas Lietuvos teritorijoje esančias vieningos vadovybės vadovaujamas karines visuomenines grupuotes, būtent:

a) Pietų Lietuvos Sritį, savo sudėtyje turinčią Dainavos ir Tauro apygardas,

b) Rytų Lietuvos Sritį, savo sudėtyje turinčią Algimanto, Didžiosios Kovos, Vyčio ir Vytauto apygardas,

c) Vakarų Lietuvos Sritį, savo sudėtyje turinčią Kęstučio, Prisi-
kėlimo ir Žemaičių apygardas,

tai yra, reikšdama lietuvių tautos valią, pakartodama Vyriausiojo Lietuvos Atstatymo Komiteto 1946.VI.10. Deklaracijoje, BDPS 1947.V.28 nutarimuose ir BDPS Deklaracijoje Nr.2 paskelbtus pagrindinius principus bei juos papildydama nutarimais, priimtais 1949.II.10. BDPS Prezidiumo ir BDPS Karo Tarybos jungtiniame posėdyje,

s k e l b i a:

1. LLKS Taryba, remdamasi BDPS Prezidiumo ir BDPS Karo Tarybos jungtinio posėdžio 1949.II.10. nutarimais, okupacijos metu yra aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujās politinei ir karinei tautos išsilaisvinimo kovai.

2. LLKS Tarybos ir jos Prezidiumo būstinė yra Lietuvoje.

3. Valstybinė Lietuvos santvarka – demokratinė respublika.

4. Suvereninė Lietuvos valdžia priklauso tautai.

5. Lietuvos valdymas vykdomas per laisvais, demokratiniais, visuotiniais, lygiais, slaptais rinkimais išrinktą Seimą ir sudarytą Vyriausybę.

6. Nuo okupacijos pabaigos ligi susirenkant demokratiniam Lietuvos Seimui, įstatymų leidžiamąją galią turi Laikinoji Tautos Taryba.

7. Laikinąją Tautos Tarybą sudaro: visų vieningoje vadovybėje Lietuvoje ir užsienyje kovojančių sričių, apygardų, rinktinių, aukštųjų mokyklų, kultūrinių, religinių organizacijų bei sąjūdžių ir tautoje atramą turinčių politinių partijų atstovai, prisilaikant proporcingo atstovavimo principo.

8. Atstacius Lietuvos Nepriklausomybę, ligi susirenkant Seimui, Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas eina LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininkas.

9. Laikinoji Lietuvos Vyriausybė sudaroma LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininko pavedimu. Vyriausybė atsakinga prieš Laikinąją Tautos Tarybą.

10. Lietuvių veiklai užsienyje ir Lietuvos atstatymo darbui koordinuoti LLKS Tarybos Prezidiumas turi LLKS Užsienio Delegatūrą, kuri, bendradarbiaudama su Vakarų valstybėse akredituotais Lietuvos atstovais, sudarinėja komisijas bei delegacijas ginti ir atstovauti Lietuvos reikalus Suvienytų Tautų Organizacijoje, įvairiose konferencijose ir kitose tarptautinėse institucijose.

11. LLKS Užsienio Delegatūros nariai iš savo tarpo išsirenka LLKS Užsienio Delegatūros Pirmininką, kuris skaitomas LLKS Tarybos Prezidiumo Pirmininko Pavaduotoju.

12. LLKS Užsienio Delegatūros nariai laikomi lygiateisiais LLKS Tarybos nariais.

13. Šiai Deklaracijai vykdyti nuostatus leidžia LLKS Taryba.

14. Lietuvos valstybės atstatymas, ligi Seimo bus priimta ir paskelbta žmogaus laisvės ir demokratijos siekimus atitinkanti valstybės konstitucija, vykdomas pagal šioje Deklaracijoje paskelbtus nuostatus ir 1922 m. Lietuvos Konstitucijos dvasią.

15. Atstatytoji Lietuvos valstybė garantuoja lygias teises visiems Lietuvos piliečiams, neprasikaltusiems lietuvių tautos interesams.

16. Komunistų partija, kaip diktatūrinė ir iš esmės priešinga pagrindiniam lietuvių tautos siekimui ir kertiniam Konstitucijos nuostatui – Lietuvos nepriklausomumui, – nelaikoma teisine partija.

17. Asmenys, bolševikinės arba vokiškosios okupacijos metu išdavę Tėvynę bendradarbiavimu su priešu, savo veiksmais ar įtaka pakenkę tautos išsilaisvinimo kovai, susitepę išdavystėmis ar krauju, yra atsakingi prieš Lietuvos Teismą.

18. Konstatuojama teigiama religijos įtaka ugdant tautos moralę ir palaikant jos atsparumą sunkiausių laisvės kovų laikotarpiu.

19. Socialinė globa nėra vien atskirų piliečių ar organizacijų reikalas, bet vienas pirmųjų valstybės uždavinių. Ypatingą globą

valstybė teikia išsilaisvinimo kovose nukentėjusiems asmenims ir jų šeimoms.

20. Socialinių problemų racionalus išsprendimas ir krašto ūkinis atstatymas yra susijęs su žemės ūkio, miestų ir pramonės reforma, kuri vykdoma pačioje nepriklausomo gyvenimo pradžioje.

21. LLKS Taryba, glaudžioje vienybėje su kovojančia tauta, kviečia visus geros valios lietuvius, gyvenančius tėvynėje ir už jos ribų, pamiršti įsitikinimų skirtumus ir įsijungti į aktyvų tautos išsilaisvinimo darbą.

22. LLKS Taryba, prisidėdama prie kitų tautų pastangų sukurti pasaulyje teisingumu ir laisve pagrįstą pastovią taiką, besiremiančią pilnutiniu įgyvendinimu tikrosios demokratijos principų, išplaukiančių iš krikščioniškosios moralės supratimo ir paskelbtų Atlanto Chartoje, Keturiuose Laisvėse, 12-je Prezidento Trumeno Punktų, Žmogaus Teisių Deklaracijoje ir kitose teisingumo ir laisvės Deklaracijose, prašo visą demokratinį pasaulį pagalbos savo tikslams įgyvendinti.

Okupuotoji Lietuva
1949.II.16.

LLKS Tarybos
Prezidiumo Pirmininkas
Vytautas
LLKS Tarybos nariai:
Faustas
Kardas
Merainis
Naktis
Užpalis
Vanagas
Žadgaila

53
204

Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos

D e k l a r a c i j a

Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Taryba, atstovaudama visos Lietuvos teritorijoje esančias vieningas vadovybas vadovaujamas kariuomenės visuomenines grupes, būtent:

- a/ rietų Lietuvos Britų, savo sudėtyje turinčių Dainavos ir Taurų apygardas,
- b/ rytų Lietuvos Britų, savo sudėtyje turinčių Algimanto, Šilalės Lietuvos, Vydio ir Vytauto apygardas,
- c/ vakarų Lietuvos Britų, savo sudėtyje turinčių Kęstutis, Pralibėlis ir Šaulėlis apygardas.

Tai yra, reikšdama Lietuvos tautos valią, pakartodama Vyriausioje Lietuvos statybos Komiteto 1945.VI.10. Deklaracijoje, SRS 1947.V.29. nutarimuose ir SRS Deklaracijoje Nr.3 paselbtus pagrindinius principus bei juos papildydama nutarimais, priimtais 1949.II.10. SRS Prezidiumo ir SRS Karo Tarybos jungtiname posėdyje, s k e l b i a :

1. LLS Taryba, renkama SRS Prezidiumo ir SRS Karo Tarybos jungtiname posėdyje 1949.II.10. nutarimais, atspausdijęs metu yra sudaromas Lietuvos politinis organas, vadovaujantis politinei ir karinei tautos išlaisvinimo kovai.
2. LLS Tarybos ir jos Prezidiumo būstinė yra Lietuvoje.
3. Valstybinė Lietuvos santvarka - demokratine respublika.
4. Suvereni Lietuvos valdžia priklauso tautai.
5. Lietuvos valdymas vykdomas per liaurais, demokratinius, visuotinius, lygalius, slaptais rinkimais išrinktą Seimą ir užsarytą Vyriausybę.
6. Šios užspausdijos pabaigos ligi susirenkant demokratiniams Lietuvos Seimui, įstatymų leidžiamąją galią turi laikinoji Lietuvos Taryba.
7. Laikinoji Lietuvos Taryba sudarant visą vieningąją vadovybę Lietuvos ir užsienyje kovojančių karių, apygardų, rinktinų, savarakių sąjungų, kultūrinių, religinių organizacijų bei sąjūčių ir tapdama vieną turinčių politinių partijų atstovai, priklaikant proporcingai atstovavimo principo.
8. Atstovinis Lietuvos šepriklausomybės, ligi susirenkant Seimui, Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas eina LLS Tarybos Prezidiumo pirmininkas.
9. Laikinoji Lietuvos Vyriausybė sudaroma LLS Tarybos Prezidiumo pirmininko pareidov. Vyriausybė atsakinga prieš laikinąją Lietuvos Tarybą.
10. Lietuvos veiklai užsienyje ir Lietuvos atstovams darant beordinuoti LLS Tarybos Prezidiumas turi LLS Užsienio Delegatų grupę, bendradarbiaujama su vakarų valstyboms akredituotais Lietuvos atstovais, sudarinėja komitetas bei delegacijas glaudri atstovauti Lietuvos reikalus užsienyje pagal proporcingais, svetimos konferencijose ir kitose tarptautiniuose institucijose.
11. LLS Užsienio Delegatūros maršal 18 savo turpo išrenka LLS Užsienio Delegatūros pirmininką, kuris skaitomas LLS Tarybos Prezidiumo pirmininku savarakiškai.
12. LLS Užsienio Delegatūros maršal laikomai lygiateitais LLS Tarybos maršal.
13. Šia Deklaracijai vykdyti nustatatus leidžia LLS Taryba.
14. Lietuvos valstybės atstatymas, ligi Seimo bus priimta ir

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ĮSTATYMAS

DĖL LIETUVOS LAISVĖS KOVOS SAJŪDŽIO TARYBOS
1949 M. VASARIO 16 D. DEKLARACIJOS

1999 m. sausio 12 d. Nr. VIII-1021
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas,

konstatuodamas,

kad nuo 1940 m. birželio 15 d. Lietuva patyrė SSRS, Vokietijos ir
vėl SSRS okupacijas,

kad 1940–1990 metais Lietuvoje įvairiomis formomis vyko
pasipriešinimas SSRS ir Vokietijos okupacijoms,

kad 1941 m. birželio 22–23 d. ginkluotas Lietuvos sukilimas ir
Laikinosios Lietuvos Vyriausybės 1941 m. birželio 23 d. atsišaukimas
išreiškė tautos valią atkurti nepriklausomą valstybę,

kad Vokietijos okupacinė valdžia neleido veikti Laikinajai Lietuvos
Vyriausybei, todėl susiformavo Lietuvos pasipriešinimo šiai okupacijai
organizacijos,

kad 1944–1953 metais Lietuvoje kilo ir vyko visuotinis
organizuotas ginkluotas pasipriešinimas sovietinei okupacijai – Lietuvos
valstybės savigyna,

kad Lietuvos išlaisvinimo tuo pat metu siekė Lietuvos Respublikos
diplomatinė tarnyba, Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas ir
kitos lietuvių organizacijos užsienyje;

pabrėždamas, kad visų ginkluoto ir neginkluoto pasipriešinimo
struktūrų tikslas buvo Lietuvos išlaisvinimas, pasikliaujant Atlanto
chartijos nuostatomis ir demokratinio pasaulio pripažįstama suverenia
teise, ginklu kariaujant prieš vieną Antrojo pasaulinio karo agresorių;

įvertindamas 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos
Sąjūdžio Tarybos deklaracijos reikšmę Lietuvos valstybės tęstinumui,

priima šį įstatymą.

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

Šis įstatymas nustato Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos statusą Lietuvos Respublikos teisės sistemoje.

2 straipsnis. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba

1. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis jungė karines formuotes bei visuomenines grupes, buvo vadovaujamas vieningos vadovybės ir politinėmis bei karinėmis priemonėmis vykdė pasipriešinimą ir kovojo už Lietuvos išlaisvinimą.

2. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba, priimdama 1949 m. vasario 16 d. deklaraciją (pridedama kartu su originalo faksimile), buvo aukščiausia politinė ir karinė struktūra, vadovaujanti šiai kovai, vienintelė teisėta valdžia okupuotos Lietuvos teritorijoje.

3 straipsnis. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracija

1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracija yra Lietuvos valstybės teisės aktas.

4 straipsnis. Baigiamosios nuostatos

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba 1949 m. vasario 16 d. deklaracija su originalo faksimile ir ją pasirašiusiųjų sąrašas (pridedamas) yra šio įstatymo neatskiriami priedai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 71 straipsnio antrąja dalimi, skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMO PIRMININKAS

VYTAUTAS LANDSBERGIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS

ĮSTATYMAS

DĖL LIETUVOS LAISVĖS KOVOS SAJŪDŽIO TARYBOS 1949 M. VASARIO 16 D. DEKLARACIJOS

1999 m. sausio 12 d. Nr. VIII-1021
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas,

konstatuodamas,

kad nuo 1940 m. birželio 15 d. Lietuva patyrė SSRS, Vokietijos ir vėl SSRS okupacijas,

kad 1940-1990 metais Lietuvoje įvairiomis formomis vyko pasipriešinimas SSRS ir Vokietijos okupacijoms,

kad 1941 m. birželio 22-23 d. ginkluotas Lietuvos sukilimas ir Laikinosios Lietuvos Vyriausybės 1941 m. birželio 23 d. atsisaukimas išreiškė tautos valią atkurti nepriklausomą valstybę,

kad Vokietijos okupacinė valdžia neleido veikti Laikinajai Lietuvos Vyriausybei, todėl susiformavo Lietuvos pasipriešinimo šiai okupacijai organizacijos,

kad 1944-1953 metais Lietuvoje kilo ir vyko visuotinis organizuotas ginkluotas pasipriešinimas sovietinei okupacijai - Lietuvos valstybės savigny.

kad Lietuvos išlaisvinimo tuo pat metu siekė Lietuvos Respublikos diplomatinė tarnyba, Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas ir kitos lietuvių organizacijos užsienyje;

pabrėždamas, kad visų ginkluoto ir neginkluoto pasipriešinimo struktūrų tikslas buvo Lietuvos išlaisvinimas, pasikliaujant Atlanto chartijos nuostatomis ir demokratinio pasaulio pripažįtama suverenis teise, ginklu kariaujant prieš vieną Austrojo pasaulinio karo agresorių;

įvertindamas 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracijos reikšmę Lietuvos valstybės tęstinumui,

priėmė šį įstatymą.

1 straipsnis. Įstatymo paskirtis

Šis įstatymas nustato Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos statusą Lietuvos Respublikos teisės sistemoje.

2 straipsnis. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba

1. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis jungė karines formuotes bei visuomenines grupes, buvo vadovaujamas vieningos vadovybės ir politinėmis bei karinėmis priemonėmis vykdė pasipriešinimą ir kovojo už Lietuvos išlaisvinimą.

2. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Taryba, priimdama 1949 m. vasario 16 d. deklaraciją (pridedama kartu su originalo faksimile), buvo aukščiausia politinė ir karinė struktūra, vadovaujanti šiai kovai, vienintelė teisėta valdžia okupuotos Lietuvos teritorijoje.

3 straipsnis. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracija

1949 m. vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos deklaracija yra Lietuvos valstybės teisės aktas.

4 straipsnis. Baigiamosios nuostatos

Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracija su originalo faksimile ir ją pasirašiusių sąrašas (pridedamas) yra šio įstatymo neatskiriama priedai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 71 straipsnio antrąja dalimi, skelbiu šį Lietuvos Respublikos Seimo priimtą įstatymą.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMO PIRMININKAS

Vytautas Landsbergis

ISTORIJA ŽVELGIA IŠ NUOTRAUKŲ

Lietuvos partizanų apygardų teritorijų 1949 m. žemėlapis

Antanina ir Stanislovas Mikniai. Jų sodyboje buvusiamе Prisiкѐlimo apygardos vado L. Grigonio-Užpalio bunkeryje 1949 m. vasario 16 d. buvo pasirašyta LLKS Tarybos Deklaracija

Iš kairės: Teresė, Julijona, Mikolina Mikniūtės

Pietų Lietuvos partizanų srities atstovų, keliaujančių į partizanų vadų suvažiavimą, susitikimas su Kęstučio apygardos Vaidoto rinktinės partizaniais Jurbarko-Girdžių apylinkėse.

Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę: neatpažintas partizanas, Jonas Petrauskas-Šarūnas, Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo Žvalgybos skyriaus viršininkas Juozas Jankauskas-Demonas, Adolfas Kvedys-Girėnas. Antroje eilėje iš kairės į dešinę: Alfonsas Kvedys-Jaunutis, Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo Ūkio skyriaus viršininkas Urbantas Dailidė-Tauras, Tauro apygardos vadas Aleksandras Grybinas-Faustas, Juozas Palubeckis-Simas, neatpažintas partizanas

Vakarų Lietuvos (Jūros) ir Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų sričių vadų susitikimas. Antroje eilėje (stovi) iš kairės: ketvirtas – Vakarų Lietuvos srities štabo viršininkas Vytautas Gužas-Kardas, penktas – Tauro apygardos vadas Aleksandras Grybinas-Faustas, septintasis – Vakarų Lietuvos srities vadas Aleksandras Mīlaševičius-Ruonis, devintasis – Pietų Lietuvos srities vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, dešimtas – Kęstučio apygardos štabo viršininkas Robertas Gedvilas-Remigijus, vienuolektas – Vakarų Lietuvos srities Agitacijos ir propagandos skyriaus viršininkas Antanas Liesys-Idenas. 1949 m.

Pietų Lietuvos partizanų vadai su Kęstučio apygardos Vaidoto rinktinės apsaugos kuopa pakeliui į partizanų vadų suvažiavimą. 1948 m. pabaiga - 1949 m. pradžia.

Pirmoje eilėje iš kairės į dešinę: Prisikėlimo apygardos vadas Petras Bartkus-Žadgaila, einantis Pietų Lietuvos partizanų srities vado pareigas Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo Ūkio skyriaus viršininkas Urbantas Dailidė-Tauras. Antroje eilėje iš kairės į dešinę: Tauro apygardos vadas Aleksandras Grybinas-Faustas, neatpažintas partizanas, Juozas Palubeckis-Simas, neatpažintas partizanas

JONAS ŽEMAITIS-VYTAUTAS (1909–1954)

Jonas Žemaitis gimė 1909 m. kovo 15 d. Palangoje tarnautojo šeimoje, kurioje augo vyresnioji sesuo Kotryna. Vėliau Žemaičių šeima persikėlė į Lomžą, todėl lankyti mokyklą Jonas pradėjo Lenkijoje. Užklupus Pirmajam pasauliniam karui, 1917 m. Žemaičiai grįžo į Lietuvą, apsigyveno Kiaulininkų kaime, Šiluvos valsč. (Raseinių raj.). Jau po metų dėl sunkios padėties šeimai teko išsikraustyti į Raseinius. Raseinių gimnazijoje baigęs šešias gimnazijos klases, J. Žemaitis įstojo į Kauno karo mokyklą. Jau 1929 m. spalio 6 d.

Jonui Žemaičiui buvo suteiktas jaunesniojo leitenanto laipsnis, o lapkričio 23 d. jis tapo leitenantu. 1936 m. jaunasis karininkas, išlaikęs konkursinį egzaminą, buvo išsiųstas studijuoti į artilerijos mokyklą Prancūzijoje. Baigęs mokslus užsienyje, į tėvynę grįžo 1938 m. vasarą ir buvo paskirtas 1-ojo artilerijos pulko skyriaus vadu. Netrukus J. Žemaičiui buvo suteiktas kapitono laipsnis. Greitai po to jis apdovanotas Nepriklausomybės medaliu. 1939 m. kapitonas J. Žemaitis perkeltas į Žemaitijoje dislokuotą 4-ąją artilerijos pulką Šiauliuose. 1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą ir rugpjūčio 30 d. LSSR Liaudies Komisarų Tarybai nutarus performuoti „Liaudies kariuomenę“ į Raudonosios armijos 29-ąją šaulių korpusą, J. Žemaitis pateko į 184-osios divizionijos 617-ąją artilerijos pulką ir buvo paskirtas pulko mokyklos viršininku. Karo pradžia jį užklupo Varėnos poligone. Nors buvo gavęs įsakymą trauktis į Rytus, Jonas Žemaitis su grupe karininkų sąmoningai atsiliko ir pasidavė į vokiečių nelaisvę. Nepanorėjęs tarnauti vokiečiams, išėjo į atsargą ir apsigyveno Kaune, kur įsidarbino Energetikos valdyboje. Netrukus vedė Eleną Valionytę. 1941 m. gruodžio mėnesį jiems

gimė sūnus Jonas Laimutis. Trijų asmenų šeimai okupuotame Kaune buvo itin sunku išsilaikyti, todėl 1942 m. birželį jauna šeima grįžo į tėviškę ir J. Žemaitis pradėjo dirbti Šiluvos žemės ūkio kooperatyvo vadovu. 1943 m. Šiluvos vikaras Antanas Kazlauskas J. Žemaitį pakvietė į valsčiaus komitetą, kuris būrė patriotiškai nusiteikusius žmones. 1944 m. generolui Povilui Plechavičiui suorganizavus Vietinę rinktinę, J. Žemaitis tapo šios rinktinės 310-jo bataliono vadu. Išformavus rinktinę, J. Žemaičiui pavyko išlikti nesuimtam, tačiau nuo šiol prasidėjo nelegalus gyvenimas. 1945 m. kovo mėn. jis susisiekė su Lietuvos Laisvės Armijos atstovais (LLA) ir, davęs priesaiką, birželio mėn. įsijungė į Juozo Čeponio vadovaujamą partizanų Žebenkšties rinktinę Raseinių rajone, pasirinko Dariaus slapyvardį. J. Žemaitis tapo šios rinktinės štabo viršininku. 1945 m. liepos 22 d. Virtukų miško kautynėse jis gavo pirmąjį kovos krikštą. 1947 m. gegužę J. Žemaitis buvo išrinktas Jungtinės Kęstučio apygardos vadu. Suprasdamas didelę spaudos įtaką partizaninei kovai, jis parengė nurodymą dėl spaudos platinimo, atliko organizacinius partizanų struktūrų pertvarkymus, ragino nedalyvauti okupacinės valdžios rinkimuose. 1948 m. gegužės mėnesį įkūrė Vakarų Lietuvos (Jūros) partizanų sritį, tapo jos vadu. Tais pačiais metais pasirinko Vytauto slapyvardį. 1949 m. vasario mėnesį visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime Jonas Žemaitis-Vytautas išrinktas LLKS Tarybos prezidiumo pirmininku, jam suteiktas laisvės kovotojo – partizanų generolo laipsnis. Nuolat gyvenant sekinančiomis sąlygomis, jaučiant didelę įtampą ir atsakomybę J. Žemaičio sveikata ėmė silpnėti ir 1951 m. gruodžio mėnesį jis sunkiai susirgo, jį ištiko insultas. 1952 m. sausio 30 d. jis pasirašė aktą: „Šiandien dėl ligos nustojau vykdyti pareigas.“ Slaugomas M. Žiliūtės slėpėsi Jurbarko rajone Šimkaičių miško bunkeryje. 1953 m. pasitaisius sveikatai, vėl ėmė eiti buvusias pareigas. 1953 m. gegužės 30 d. bunkeris, kuriame slapstėsi J. Žemaitis-Vytautas, buvo išduotas. Partizanų vadas suimtas gyvas. Suimtas J. Žemaitis-Vytautas skubiai lėktuvu buvo pristatytas pas L. Beriją „deryboms“. Birželio 25 d. jį tardė L. Berija, bet jau kitą dieną pats buvo suimtas. J. Žemaičio-Vytauto tardymas Maskvoje tęsėsi iki 1953 m. rugpjūčio 26 d. Atsisakius padėti MVD organams, J. Žemaitis-Vytautas sugražintas į Vilnių. 1954 m. gegužės 20 d. įvyko Pabaltijo

karinio tribunolo tvarkomasis posėdis. Jame buvo patvirtinta, kad Žemaičiui inkriminuojama „nusikalstama“ veika atitinka Rusijos SFSR baudžiamojo kodekso 58-1b, 58-8, 58-10 antrosios dalies ir 58-11 straipsnius. 1954 m. birželio 1–9 dienomis Vilniuje karinio tribunolo patalpose vyko uždaras teismas, kuriame J. Žemaitis-Vytautas buvo nuteistas – jam paskirta mirties bausmė ir turto konfiskavimas. 1954 m. lapkričio 26 d. J. Žemaitis sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime. 1995 metais apie J. Žemaitį-Vytautą buvo sukurtas dokumentinis televizijos filmas „Ketvirtasis prezidentas“ (režisierius Juozas Sabolius, scenarijaus autoriai Eugenijus Ignatavičius ir Juozas Sabolius). 1996 m. Šiluvos klebono Leono Kalinausko rūpesčiu J. Žemaičio tėviškėje buvo pastatytas koplytstulpis (taudodailininkas Adolfas Turauskas). 1997 m. vasario 14 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu J. Žemaitis buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus 1 laipsnio ordinu (po mirties). 1998 m. sausio 28 d. J. Žemaičiui suteiktas dimisijos brigados generolo laipsnis (po mirties). 1998 m. lapkričio 20 d. Krašto apsaugos ministro įsakymu Karo Akademijai suteiktas generolo Jono Žemaičio vardas. 1999 m. Vilniuje prie Krašto apsaugos ministerijos pastatytas paminklas generolui J. Žemaičiui (paminklo autorius – skulptorius Vitalijus Lukošaitis). 2004 m. lapkričio 28 d. Palangoje, skvere priešais Švenčiausios Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčią, atidengtas paminklas iš Palangos kilusiam Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos prezidiumo pirmininkui generolui Jonui Žemaičiui-Vytautui (paminklo autorius skulptorius Jonas Jagėla).

ADOLFAS RAMANAUSKAS-VANAGAS (1918–1957)

Adolfas Ramanauskas gimė 1918 metais kovo 6 dieną New Britain mieste, JAV. 1921 m. su tėvais Liudviku ir Elena Ramanauskais sugrįžo į Lietuvą. Šeima įsikūrė Seinų apskrityje, Rudaminos valsčiuje, Bielėnų kaime. Adolfas Ramanauskas mokėsi Galinių pradžios mokykloje. Jis buvo gabus ir darbštus mokinys. 1930 m. baigęs pradžios mokyklą, savarankiškai pasiruošė stojamiesiems egzaminams ir iš karto įstojo į antrąją Lazdijų „Žiburio“ gimnazijos klasę. Čia už labai gerą mokymąsi buvo atleistas nuo mokslo

mokesčio. Neturtingai šeimai tai buvo didelis palengvinimas. Sėkmingai baigęs gimnaziją 1937 m. išvyko studijuoti į Klaipėdos Pedagoginį institutą. Mokslas Pedagoginiame institute sekėsi labai gerai, užteko laiko ir saviveiklai, ir teatro būreliui, ir domėjimuisi Lietuvos bei pasaulio politiniais įvykiais. 1939 m. Klaipėdos Pedagoginis institutas, kuriame mokėsi ir Adolfas Ramanauskas, buvo perkeltas į Panevėžį, todėl 1939 m. A. Ramanauskas baigė jau Panevėžio Pedagoginį institutą. Tais pačiais metais jis įstojo į Kauno karo mokyklą ir baigė paskutinąją, 15-ąją karininkų laidą. 1940 metų rudenį pradėjo dirbti mokytoju Druskininkų krašte.

1941 metais, prasidėjus karui, A. Ramanauskas dalyvavo sukilime ir vadovavo partizanų būriui Druskininkų apylinkėse. Vokiečių okupacijos metais A. Ramanauskas persikėlė į Alytų ir dirbo Alytaus mokytojų seminarijoje. Mokytojo darbą jis vertino ir mėgo. A. Ramanauskas kolegų bei auklėtinių buvo mylimas ir gerbiamas už kompetentingumą, principingumą, draugiškumą. Puikiai grojo akordeonu, gražiai dainavo. Mokytojų seminarijoje A. Ramanauskas dėstė lietuvių

kalbos ir matematikos dėstymo metodiką, vadovavo fizinio lavinimo užsiėmimams bei pedagoginei praktikai, dėstė karinį parengimą.

Užėjus antrajai bolševikinei okupacijai A. Ramanauskas nedvejojo: jausdamas pilietinę pareigą priešintis brutaliai okupantų siautėjimui 1945 metų pavasarį užmezgė ryšius su Alovės miškuose veikusiais partizanais ir netrukus įstojo į Nemunaičio apylinkėje veikusį partizanų būrį. Jau pirmąją dieną buvo išrinktas partizanų būrio vadu. Pasirinko „Vanago“ slapyvardį. Būdamas puikus organizatorius A. Ramanauskas-Vanagas subūrė Merkinės ir Alovės valsčiuje išsibarsčiusius partizanų būrelius į 140 vyrų kuopą. 1945 metų rudenį kuopa, kuriai vadovavo A. Ramanauskas-Vanagas, buvo įtraukta į Dzūkų grupę. Vėliau kuopa buvo performuota į batalioną (įėjo 8 būriai), o A. Ramanauskas-Vanagas buvo paskirtas jo vadu. 1945.07.01 jis pakeltas ir į Merkio rinktinės vado pareigas. Rinktinei dar priklausė Marcinkonių bei Druskininkų batalionai. Būdamas Merkinės bataliono ir Merkio rinktinės vadu A. Ramanauskas aktyviai dirbo ginkluoto pagrindžio centralizavimo darbą Dzūkijoje. 1946 metų balandžio 23 dieną Merkio rinktinės vadas A. Ramanauskas buvo paskirtas Dainavos apygardos vado pirmuoju pavaduotoju. Nuo 1947 rugpjūčio laikinai ėjo Dainavos apygardos vado pareigas. 1947 m. rugsėjo 24–25 dienomis Dainavos apygardos vadų sąskrydyje, per surengtus slaptus rinkimus, Vanagas buvo išrinktas Dainavos apygardos partizanų vadu. Tapęs kovojančios Dzūkijos vadu, Vanagas pradėjo vizituoti visus Dainavos apygardos kovojančius vienetus, stengėsi susitikti ir atvirai pakalbėti su visais kovotojais, sužinoti ir įvertinti eilinių karių ir jų vadų veiksmus ir tik po to priimti reikalingus sprendimus. Partizanai gerbė Vanagą už kuklumą, draugiškumą, nuoširdumą, visišką atsidavimą laisvės kovai. Savo darbštumu ir principingumu rodė gerą pavyzdį kitiems kovotojams. Buvo tikras idealistas. Jo veikloje siejosi ir pedagogo, ir karininko savybės. A. Ramanauskas gerai suprato, kad, norint išlaikyti tautos sąmonėje valstybingumo atkūrimo siekius, šalia ginkluoto pasipriešinimo reikalinga ir politinė idėjinė kova. Jis daug dėmesio skyrė pagrindžio spaudai. Įvairiu metu organizavo jos leidybą, redagavo ir pats rašė straipsnius į šiuos partizanų laikraščius: 1945 m. rudenį – Merkio bataliono laikraštį „Trečias skambutis“, 1946–1947 m. – Merkio

laikraštį „Mylėk tėvynę“, 1947–1949 m. – Dainavos apygardos laikraštį „Laisvės varpas“, 1947–1949 m. – laikraštį „Svobodnoje slovo“ (skirtą okupacinės kariuomenės kariams), 1949–1950 m. – Pietų Lietuvos partizanų srities laikraštį „Partizanas“, 1951–1952 m. – laikraštį „Miško brolis“, 1948–1952 m. leido informacinius užsienio politinių žinių biuletenius.

1948 metais A. Ramanauskas-Vanagas buvo išrinktas Pietų Lietuvos partizanų srities vadu. 1949 metų vasario 2–22 dienomis A. Ramanauskas-Vanagas dalyvavo visos Lietuvos vyriausiųjų partizanų vadų suvažiavime Žemaitijoje, kur buvo įkurtas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis, sudaryta vyriausioji partizanų vadovybė. A. Ramanauskas-Vanagas tapo LLKS prezidiumo ir prezidiumo tarybos nariu. Suvažiavimas jį išrinko Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio prezidiumo tarybos pirmininko J. Žemaičio pirmuoju pavaduotoju, taip pat patvirtino Pietų Lietuvos srities partizanų vadu. A. Ramanauskas-Vanagas yra 1949 m. vasario 16-osios Partizanų Deklaracijos signataras. Suvažiavimo metu A. Ramanauskui-Vanagai buvo suteiktas laisvės kovotojų partizanų majoro laipsnis. 1949 metų rudenį jam suteiktas laisvės kovotojo partizanų pulkininko laipsnis, ir A. Ramanauskas-Vanagas paskirtas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Vyriausiuoju Gynybos Pajėgų vadu. Po kelių mėnesių LLKS tarybos prezidiumo pirmininkas pasiūlė A. Ramanauskui-Vanagai suteikti partizanų generolo laipsnį. 1952 m. atsistatydindamas dėl ligos, LLKS prezidiumo pirmininkas J. Žemaitis vietoj savęs pirmininko pareigoms užimti prezidiumo nariams pristatė savo pirmąjį pavaduotoją A. Ramanauską-Vanagą.

A. Ramanauskas-Vanagas dalyvavo daugelyje kautynių. 1946.04.09 A. Ramanauskas-Vanagas už organizacinį darbą pasipriešinimo sąjūdyje apdovanotas Uolumo Juostele, už vadovavimą Merkinės puolimui – Narsumo Juostele. Už narsumą ir nuopelnus sąjūdžiui 1949 m. A. Ramanauskas-Vanagas apdovanotas II laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi su kardais. 1950 m. LLKS Tarybos prezidiumas už drąsą, pasiukojimą, sumanų vadovavimą ir organizacinio darbo nuopelnus A. Ramanauską-Vanagą apdovanojo I ir II rūšies I-ojo laipsnio Laisvės Kovos Kryžiais. Atitinkamai dėl to, vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymais, 1998 metų kovo 6 dieną LR prezidento

dekretu A. Ramanauskas-Vanagas apdovanotas Vyčio Kryžiaus 2-ojo laipsnio ordinas (po mirties), o 1999 metų vasario 1 dieną LR prezidento dekretu – Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu (po mirties). 1998 metų sausio 26 dieną LR prezidento dekretu Nr. 1506 jam patvirtintas brigados generolo laipsnis.

Dar partizanavimo pradžioje 1945 10 07 A. Ramanauskas-Vanagas susituokė su Birute Mažeikaite, Alytus mokytojų seminarijos absolvente. Toliau abu ėjo partizaninės kovos keliu. Ji buvo jo bendražygė ir bendramintė, partizanė slapyvardžiu „Vanda“. 1948 m. jiems gimė dukra Auksutė.

Nuslopinus ginkluotą pasipriešinimą, A. Ramanauskas-Vanagas slapstėsi. Tuo metu jis parašė trijų dalių atsiminimus „Partizanų gretose“. Jų rašymas tuometinėje situacijoje liudija nepalaužiamą A. Ramanausko-Vanago tikėjimą, kad Lietuva ateityje vis tiek bus laisva. Atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, A. Ramanausko-Vanago atsiminimus išleido jo dukra Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė – knyga „Daugel krito sūnų...“.

A. Ramanausko-Vanago paieškai ir likvidavimui KGB skyrė ypač daug dėmesio. Iš kvalifikučiausių KGB darbuotojų buvo sudaryta nuolatos veikianti operatyvinė grupė, kuriai talkino daugybė KGB agentų. Vien tik 1956 m. užverbuota 30 agentų, iš naujo užmegztas ryšys su 20 agentų, anksčiau išbrauktų iš agentūrinio tinklo. A. Ramanausko-Vanago paieškai vadovavo Rainių budelis, KGB 4-osios valdybos vadovas Petras Raslanas ir KGB 4-osios valdybos 2-ojo skyriaus mjr. Nachmanas Dušanskis. 1956 metų spalio 11 dieną, buvęs bendramokslis karo mokykloje, KGB agentas Antanas Urbonas (slapyvardis „Žinomas“), išdavė A. Ramanauską-Vanagą ir jo žmoną Birutę Mažeikaite. Slapta, netikėtai suimtas ir nuvežtas į Vilniaus KGB kalėjimą partizanų vadas KGB požemių kameroje buvo iš karto sadistiškai kankinamas. Tardymai ir kankinimai tęsėsi metus laiko. 1957.09.25 A. Ramanauskas-Vanagas LTSR aukščiausiojo teismo nuteistas mirties bausme. 1957 m. lapkričio 29 d. sušaudytas.

Atkūrus Lietuvoje Nepriklausomybę partizanų vado generolo Adolfo Ramanausko-Vanago atminimui įamžinti Kaune jo vardu pavadinta gatvė, 1994 m. Alytuje – vidurinė mokykla (buvusi mokytojų

seminarija, kurioje dirbo A. Ramanauskas-Vanagas), Merkinėje – pastatytas kryžius ir skulptoriaus A. Belevičiaus paminklas-koplytstulpis, 1999 m. Nemenčinės kovinio rengimo centrui suteiktas Lietuvos kariuomenės generolo Adolfo Ramanausko vardas, 2006 m. prie šio centro generolui Adolfui Ramanauskui atidengtas paminklas (skulptorius Tadas Gutauskas). A. Ramanausko-Vanago atminimui sukurti filmai „Partizanai“ (režisierius E. Zubavičius), „Už laisvę žuvusiems mirties nėra“ (režisierė V. Garlinskienė).

2007 m. generolui Adolfui Ramanauskui-Vanagui suteiktas Lazdijų rajono ir Alytaus miesto garbės piliečio vardai.

JUOZAS ŠIBAILA-MERAINIS (1905–1953)

Juozas Šibaila gimė 1905 m. kovo 18 d. Vadėnų kaime Nedzingės valsč. (Alytaus apskr.), pasiturinčio ūkininko šeimoje. Baigęs Alytaus mokytojų seminariją, mokytojavo Alytaus, Ukmergės apskrityse. 1928 m. vedė mokytoją Oną Augustinaitę, augino tris sūnus: Vytautą, Rimvydą ir Kęstutį. Amžininkų liudijimu, J. Šibaila mėgo groti armonika, žvejoti, buvo aktyvus visuomenininkas bei veiklus Šaulių sąjungos narys, prezidento Antano Smetonos apdovanotas Vytauto Didžiojo 2 laipsnio ordinu. Prasidėjęs sovietų

okupacijai, Jonas ir Ona Šibailos mokytojavo Ukmergės apskrities Balninkų miestelyje. 1941 m. birželio 14 d. O. Šibailienė su vaikais buvo išstremta į Katunskojės gyvenvietę Smolenskojės rajone, Altajaus krašte. J. Šibaila liko Lietuvoje, nes trėmimo metu jo namie nerado. Vokiečių okupacijos metais jis toliau dirbo Balninkų mokykloje mokytoju. Apsisprendęs ginti Tėvynę, 1944 m. išstojo į generolo Povilo Plechavičiaus Vietinę rinktinę. Grįžus sovietams, J. Šibaila 1944-ųjų rudenį tapo partizanų. Organizavo partizanų būrius Ukmergės apskrityje, turėjo Dieduko slapyvardį. Iš pradžių būrys, kuriame kovojo J. Šibaila-Diedukas, priklausė Ukmergės apskrities 2-ajam rajonui. Šiam būriui vadovavo majoras J. Navikas, o J. Šibaila-Diedukas buvo jo pavaduotojas. Vėliau J. Šibaila tapo Didžiosios Kovos apygardos „B“ rinktinės štabo viršininku, redagavo rinktinės leidinį „Tėvynė šaukia“. Nuo 1948 m. vasario mėn. jis dirbo Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) partizanų srities štabe. Po metų buvo deleguotas į kuriamą partizanų vyriausiąją vadovybę, pasirinko Merainio slapyvardį. 1948 m. lapkričio mėn. Šiaulių apskrities Dukto miške įvykusiame partizanų atstovų

posėdyje Algimanto, Vytauto ir Didžiosios Kovos apygardų įgaliotas J. Šibaila-Merainis buvo paskirtas laikinai eiti Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio (BDPS) Visuomeninės dalies viršininko pareigas, jam suteiktas partizanų majoro laipsnis. Partizanų vadas Jonas Žemaitis-Vytautas vertino J. Šibailą kaip patyrusį mokytoją, tos pačios kartos žmogų, jam buvo pavesta parengti Sąjūdžio Visuomeninės dalies programą. 1949 m. vasario 2–22 dienomis (Radviliškio raj.) įvykusiame visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime J. Šibaila-Merainis buvo išrinktas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio (LLKS) Tarybos prezidiumo nariu, prezidiumo pirmininko antruoju pavaduotoju, Juozas Šibaila-Merainis 1949 m. vasario 16 d. pasirašė LLKS tarybos Deklaraciją. Nepaprastai atsidavusiam ir kruopščiam J. Šibailai puikiai sekėsi vykdyti visas LLKS statute numatytas funkcijas. Jis buvo vienas LLKS ideologų, 1949 m. parengė partizanų dvasinio ugdymo nuostatų projektą, kuriame buvo nubrėžti esminiai pagrindžio spaudos principai: atskleisti okupacinės valdžios nusikaltimus, ugdyti tautos meilę Tėvynei, rūpintis jos sąmoningumu, kultūros ir dorovės kėlimu, kovoti su ydomis, informuoti visuomenę apie vidaus ir užsienio politiką. Šiame projekte J. Šibaila rašė, jog tokia spauda reikalinga tam, kad naujos kartos turėtų supratimą apie partizanus ir LLKS tikslus, taip pat jis ragino rinkti visus laisvės kovos liudijimus. J. Šibailos skatinami daugelis partizanų rašė dienoraščius, kūrė eilėraščius, kaupė laisvės kovų archyvą. Su dideliu pasišventimu jis leido laikraštį „Prie rymančio Rūpintojėlio“, buvo ir autorius, redaktorius ir įgudęs spaustuvininkas. J. Šibaila parengė LLKS leidinį „Sutemų keleivis“, partizanų maldyną „Rūpintojėlis“. Be to, jis teikė pagalbą kitiems partizaninės spaudos leidėjams, todėl neatsitiktinai J. Šibaila-Merainis 1950 m. gegužės mėn. tapo LLKS tarybos prezidiumo pirmininko padėjėju – visuomeninės veiklos vadovu. LLKS Tarybos prezidiumo sprendimu jam suteiktas laisvės kovotojo partizanų pulkininko laipsnis. 1952 m. birželio mėn. J. Šibaila-Merainis, vykdydamas J. Žemaičio-Vytauto nurodymą, perėmė iš Jono Kimšto-Žalgirio LLKS prezidiumo 3-osios sekcijos vadovo pareigas. Nors buvo silpnos sveikatos, ir toliau nenuilstamai dirbo, rūpinosi, kad nenutrūktų LLKS spaudinio „Prie rymančio Rūpintojėlio“ leidyba, stengėsi atgaivinti visuomenei skirtą leidinį „Aukštaičių kova“. 1953 m.

vasario 11 d. išdavus bunkerį, J. Šibaila-Merainis kartu su savo pavaduotoju Povilu Žiliu-Audrūnu, Klevu žuvo Ramygalos valsčiaus Dovydų miške. Jau Tarybos prezidiumo pirmininko aktu J. Šibaila-Merainis už drąsą, pasiaukojimą ir ypatingą darbštumą buvo apdovanotas visų trijų laipsnių Laisvės kovos kryžiais. 1997 m. gruodžio 17 d. J. Šibailai suteiktas Kario savanorio statusas (po mirties). 1998 m. gegužės 13 d. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro įsakymu – dimisijos pulkininko leitenanto laipsnis, tų pačių metų gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu J. Šibaila apdovanotas Vyčio kryžiaus 1 laipsnio ordinu (po mirties). 2001 m. liepos 14 d. partizanų J.Šibailos-Merainio ir Povilo Žilio-Audrūno žuvimo vietoje atidengtas paminklinis akmuo.

LEONARDAS GRIGONIS-UŽPALIS (1905–1950)

Leonardas Grigonis gimė 1905 m. gruodžio 14 d. Pužonių kaime (Rokiškio valsč.), ūkininkų šeimoje. Baigęs mokslus nuo 1931 m. iki 1944 m. su trumpa pertrauka mokytojavo Sėlynės pradinėje mokykloje. 1941 m. vasarą, užėjus bolševikams, slapstėsi. 1941 m. birželio 14 d. į Sibirą buvo ištremta L. Grigonio motina. Leonardas Grigonis buvo labai atsidavęs mokytojo darbui. 1939-aisiais, sudegus medinei mokyklai, rūpinosi naujo mūrinio pastato statyba. Vokiečių okupacijos metu statybai stingant

lėšų, mokyklos vedėjas L. Grigonis kreipdavosi į įvairias žinybas, o negavęs paramos dažnai sumokėdavo savo lėšomis. Kol vyko statyba, vaikai mokėsi pas ūkininkus ir pasišventusio mokytojo L. Grigonio namuose. Sėlynėje L. Grigonis aktyviai vadovavo kaimo šaulių būriui, taip pat buvo Rokiškio apskrities Šaulių rinktinės komiteto narys. Pedagogas domėjosi istorija, kraštotyra, o kaimui, kuris turėjo nelietuvišką pavadinimą Litviniškis, jis parinko skambų Sėlynės vardą. 1944 metais, artėjant antrajai sovietinei okupacijai, L. Grigonis pasitraukė į Šiaulių apskritį, kur įsijungė į partizaninį judėjimą, turėjo keletą slapyvardžių: Žvainys, Kalnius, Danys, Užpalis. Jis buvo Šiaulių ir Radviliškio apylinkėse veikusios Vytauto Didžiojo rinktinės štabo viršininkas, vėliau – Prisikėlimo apygardos vadas. L. Grigonio-Užpalio bunkeryje, įrengtame Minaičių kaime po Stasio Mikniaus klėtimi, 1949 m. vasario mėn. 2–22 dienomis įvyko visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas. Jonas Žemaitis, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininkas, labai vertindamas tarybos narį Leonardą Grigonį-Užpalį, kaip patyrusį mokytoją bei kupiną patriotizmo partizanų vadą, paskyrė

savo trečiuoju pavaduotoju. 1950 m. gegužės 30 d. LLKS tarybos Prezidiumo pirmininko aktu L. Grigoniui-Užpaliui suteiktas partizanų pulkininko leitenanto laipsnis. 1950 m. L. Grigonis-Užpalis sirguliavo. Jam reikėjo medikamentų ir bent minimalios priežiūros. Vaistų į bunkerį atnešdavo ryšininkė Marytė Pranevičiūtė. 1950 m. birželio 6 d. čekistų suimta ir neva „išlaisvinta“ ir po to išardyta specialiosios grupės – partizanais apsimitusių čekistų, ji prisipažino esanti partizanų vyriausiosios vadovybės ryšių įgaliotinė ir žinanti L. Grigonio-Užpalio bunkerio vietą. Po daugiau kaip mėnesį trukusių psichologinio poveikio priemonių ryšininkė palūžo. 1950 m. liepos 22 d. ji nuvedė čekistus į Daugėliškių miške (Ariogalos vlsč.) eigulio Juozo Bersėno eiguvoje buvusį L. Grigonio-Užpalio bunkerį, kuriame po įnirtingo pasipriešinimo žuvo antrasis Prisikėlimo apygardos vadas Leonardas Grigonis-Užpalis, Maironio rinktinės kovotojai Aleksas Meškauskas-Elytė, Paulius, Juozas Tomkus-Gabrys, Vytautas Kuzmickas-Sakaliukas ir partizanas slapyvardžiu Banga (pavardė nežinoma). Partizanų ryšininkas ir rėmėjas Kęstutis Bersėnas savo prisiminimuose apie šiuos tragiškus įvykius rašė: „1950 liepos mėn. 22 d. 5 val. ryto KGB apsupo mūsų sodybą, areštavo mane. Klausinėjo, kas šiandien turėjo atvykti. <...> Du KGB darbuotojai, kapitonas ir vyr. leitenantas, nuvedė mane į Daugėliškių mišką. Maždaug 100 metrų nuo bunkerio, šalutiniame upelyje, stovėjo šeši KGB vadovybės kariškiai. Priekyje, užsisupęs karišką milinę, stovėjo papulkininkis. Prie jo kojų stovėjo radijo siųstuvas. Apie 100 metrų į rytus nuo bunkerio matėsi ginkluoti kareiviai. Buvo aišku, kad viskas suorganizuota iš anksto. Papulkininkiu mane betardant, prie bunkerio pasigirdo stiprus sprogimas, vėliau ir antras, silpnesnis. Prasidėjo šaudymas iš kulkosvaidžių ir automatų. Šaudymui nutilus, mane nuvedė prie bunkerio. Kareiviai keikėsi ir šaukė. <...> Iš bunkerio buvo iššokęs tik vienas partizanas. Tai buvo būrio apsaugos vadas A. Meškauskas-Elytė, Paulius. Laikydamas ginklą rankoje, jis kniūpsčias gulėjo antroje upelio pusėje. Tikriausiai jis ir metė granatą, sužeisdamas kareivius ir tuo pasinaudodamas iššoko iš bunkerio. <...> Man nuėmė antrankius ir stumte įstūmė į bunkerį dar perspėję, kad, jei paliesiu ginklą, vietoje nušausią. Prie angos buvo sukniubęs L. Grigonis, kuriam kulka pataikė į kairį smilkinį. Bunkeryje

buvo tamsu ir pilna dūmų, jie graužė akis. Ant Nemunėlio, kuris vienintelis iš partizanų liko gyvas, buvo sugriuvę Sakalas, Gabrys ir Banga.“ 1950 m. lapkričio 23 d. Leonardas Grigonis- Užpalis partizanų vadovybės buvo apdovanotas 1 ir 2 laipsnio Laisvės kovos kryžiais (po mirties). 1996 m. spalio 18 d. Rokiškio rajono tarybos sprendimu Sėlynės pradinei mokyklai (Rokiškio raj.) buvo suteiktas L. Grigonio vardas. 1998 m. gegužės 19 d. L. Grigoniui suteiktas pulkininko laipsnis (po mirties). 1998 m. gegužės 19 d. LR Prezidento dekretu jis apdovanotas Vyčio kryžiaus 1 laipsnio ordinu (po mirties) ir suteiktas pulkininko laipsnis (po mirties).

ALEKSANDRAS GRYBINAS–FAUSTAS (1920–1949)

Aleksandras Grybinas-Faustas gimė 1920 m. rugsėjo 20 d. Lukšių kaime (Šakių apskr.) pradinės mokyklos mokytojo šeimoje, kurioje augo dar du broliai ir sesuo. 1941 m. baigė Marijampolės mokytojų seminariją. Mokytojavo Liudvinavo pradžios mokykloje, vėliau – Zyplių žemės ūkio mokykloje. Vokiečių okupacijos metais slapstėsi siekdamas išvengti galimos mobilizacijos į vokiečių kariuomenę. Kai 1943–1944 m. aplinkiniuose miškuose pradėjo siautėti raudonieji diversantai, Aleksandras kartu su broliu

Zigmu įstojo į Lukšiuose susikūrusį savigynos būrį. 1944 m., artėjant frontui, pasitraukė į Vakarų. Ten – mobilizuotas į vokiečių kariuomenę ir pasiūstas į Rytų frontą, kur išbuvo iki karo pabaigos. 1945 m. gegužės mėnesį bandė pereiti į amerikiečių okupacinę zoną, tačiau buvo grąžintas atgal. 1945 m. slapta grįžo į Lietuvą, į Karčrūdės kaimą (Šakių apskr.), kur mokytojavo jo tėvas. 1945 m. birželio mėnesį pasitraukė pas partizanus į Kazlų Rūdos miškus. Tapo Stirnos rinktinės Lapės kuopos partizanu, pasirinko Fausto slapyvardį. 1946 m. birželio mėnesį dalyvavo kuriant Žalgirio rinktinę, dirbo jos štabe. 1946 m. birželio 12 d. A. Grybinas-Faustas buvo paskirtas Tauro apygardos Žalgirio rinktinės vado Jurgio Ilgūno-Šarūno adjutantu, po metų tapo šios rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininku, vėliau – Spaudos ir informacijos skyriaus viršininku. 1948 m. rugpjūčio 10 d. žuvus Tauro apygardos vadui leitenantui Jonui Aleščikui-Rymantui, tą pačių metų spalio 8 d. A. Grybinas-Faustas tapo Tauro apygardos vadu. Nuo Tauro apygardos įkūrimo jis tapo penktuoju vadu ir pirmuoju civiliu, ėjusių šias pareigas. Kovos draugas žavėjo Aleksandro Grybino-Fausto opt-

imizmas, ryžtas ir linksmas būdas, o sunkiuose žygiuose įkvėpdavo jo dainuojamos partizanų dainos. 1948 m. rudenio buvo itin sunkus metas Tauro apygardos kovotojams: žuvo daug partizanų vadų, taip pat buvo nukauti visi Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) Prezidiumo nariai. Siekdami suderinti partizanų veiksmus ir aptarti vieningos partizanų vadovybės sudarymo klausimus Tauro apygardos vadas Aleksandras Grybinas-Faustas ir einantis Pietų Lietuvos partizanų srities vado pareigas Ramanauskas-Vanagas 1948 m. lapkritį iškeliavo į Žemaitiją. 1949 m. vasario mėn. A. Grybinas-Faustas, kaip Tauro apygardos atstovas, dalyvavo visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime Minaičiuose (Radviliškio r.), pasirašė LLKS tarybos Vasario 16 d. Deklaraciją. Jam suteiktas laisvės kovotojo partizanų kapitono laipsnis. 1949 m. kovo pabaigoje, grįžęs iš Lietuvos partizanų vadų suvažiavimo, A. Grybinas-Faustas pakeitė Tauro apygardos organizacinę struktūrą: rinktinių kuopas ir būrius pertvarkė į tėvūnijas ir kartu pakeitė vidaus valdymo struktūras, išformavo Kęstučio ir Birutės rinktines, nes buvo sumažėjęs partizanų skaičius. A. Grybinas-Faustas didelį dėmesį skyrė partizanų vidinės drausmės stiprinimui. Apygardos vado specialiai išleistame įsakyme dalinių vadams buvo nurodyta, kad į kovotojų eiles būtų priimami tik tokie asmenys, kurie pasirašo pasižadėjimą nevertoti alkoholinių gėrimų iki teisės laisvės kova, o nesilaikantys šio pažado bus griežtai baudžiami. 1949 m. birželio 16 d. LLKS Tarybos prezidiumo sprendimu A. Grybinas-Faustas buvo apdovanotas 2 laipsnio Laisvės kovos kryžium (su kardais). Žuvo 1949 m. rugsėjo 28 d. Šakių apskrityje Jankų valsčiaus Šunkarių miške, patėkęs į pasalą. 1997 m. gruodžio 22 d. A. Grybinui suteiktas Kario savanorio statusas (po mirties). 1998 m. gegužės 19 d. LR Prezidento dekretu A. Grybinas apdovanotas Vyčio kryžiaus 2 laipsnio ordinas (po mirties) ir suteiktas pulkininko laipsnis (po mirties).

VYTAUTAS GUŽAS-KARDAS (1920–1949)

Vytautas Gužas gimė 1920 m. sausio 2d. Rokiškyje daugia-vaikėje mažžemių valstiečių šeimoje, kurioje augo keturi sūnūs ir penkios dukros. Šeimai persikėlus į Sičiūnų kaimą Vytautas baigė Maželių kaimo pradinę mokyklą, vėliau mokėsi Salų žemesniojoje žemės ūkio mokykloje (Rokiškio raj.). 1939 metais jis įstojo į Kauno aukštesniąją žemės ūkio mokyklą, kurią baigęs įgijo buhalterio specialybę. Būdamas studentu priklausė Lietuvos aktyvistų fronto organizacijai. 1941 m. Kaune V. Gužas dalyvavo Birželio

sukilime. Tais pačiais metais pradėjo dirbti buhalteriu Taujėnuose (Ukmergės raj.). Ten V. Gužas savanoriu įstojo į generolo Povilo Plechavičiaus vadovaujamą Vietinę rinktinę. Po šios Rinktinės išformavimo, frontui artėjant, Vytautas sugrįžo į tėviškę Sičiūnų kaime Panemunio valsčiuje (Rokiškio apskr.).

1944 metais V. Gužas bandė pasitraukti į Vakarus, tačiau pateko į sovietinės armijos rankas ir buvo gabenamas gyvuliniu traukiniu atgal į Rytus, pakeliui pavyko pabėgti. V. Gužas prisijungė prie Žemaitijos partizanų, apsistojo Pagirių kaime, Eržvilko rajone, Tauragės apskrityje. Turėjo slapyvardžius Kardas, Mindaugas, Valentinas, Zigmas, Galiandra. Išliko vienintelis gyvas iš Lydžio rinktinės dvylikos partizanų, 1947 m. balandžio 6 d. dalyvavusių kautynėse su enkavedistais ir sribais Paparčių kaime (Šimkaičių vlsč.).

Nuo 1947 m. gegužės mėnesio V. Gužas-Kardas buvo Jungtinės Kęstučio apygardos štabo operatyvinio skyriaus viršininkas. 1947 m. gegužės 28 d. BDPS prezidiumo nutarimu jam suteiktas laisvės kovotojo partizanų kapitono laipsnis. Pasižymėjo daugelyje mūšių, buvo labai

nuovokus, mokantis analizuoti, jausti širdimi ir daryti protu pagrįstus sprendimus. Ilgesnį laiką lydėjęs Pietų Lietuvos srities vadą Adolfą Ramanauską-Vanagą į susitikimą su partizanų vadu Jonu Žemaičiu-Vytautu, iškilus neaiškumams, savo gyvybe garantavo už atvykusio Pietų Lietuvos srities vado Adolfo Ramanausko patikimumą, nors anksčiau jo nepažinojo.

1949 m. vasario mėn. V. Gužas- Kardas dalyvavo visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime, pasirašė LLKS Tarybos Deklaraciją.

Pasibaigus suvažiavimui toliau tęsėsi įprastas darbas ir kova, lydimi pavojų ir neišvengiamų netekčių. 1949 m. vasaros pradžia buvo ypač sunki Žemaitijos partizanams. Birželio 7 d. dėl saugumo provokacijos žuvo visa tuometinė Kėstučio apygardos vadovybė. Tuo metu MGB agentas Radzevičius nustatė, kad A. Milaševičius-Ruonis kartu su Jūros srities štabo nariais atvyks pas Skaudvilės valsčiuje besigydanti sužeistą srities štabo viršininką V. Gužą-Kardą. Birželio 11 d. saugumiečiai susekė V. Gužo slapstymosi vietą.

LLKS prezidiumo narys Vytautas Gužas- Kardas žuvo kautynėse 1949 m. birželio 11 d. Smaidrių kaime Eržvilko vlsč. (Tauragės apskr.). 1949 m. birželio 16d. LLKS tarybos prezidiumo sprendimu Vytautas Gužas-Kardas apdovanotas 2 laipsnio Laisvės kovos kryžiumi su kardais (po mirties), jam suteiktas partizanų kapitono laipsnis (po mirties).

1998 m. lapkričio 18 d. LR Prezidento dekretu jį apdovanojo Vyčio Kryžiaus 2 laipsnio ordinu (po mirties) ir suteikė kapitono laipsnį (po mirties).

BRONIUS LIESYS-NAKTIS (1922–1949)

Bronius Liesys gimė 1922 m. balandžio 16 d. Ramygaloje (Panevėžio apskr.) progimnazijos direktoriaus šeimoje, vėliau visa šeima persikėlė į Jurbarką. Bronius Liesys Vytauto Didžiojo universitete studijavo žurnalistiką, mėgo literatūrą, pats kūrė eiles, rašė straipsnius. 1941 m. birželio 14 d. Broniaus tėvai ir sesuo buvo ištremti į Sibirą. B. Liesys buvo Lietuvos laisvės armijos narys. Jos įpareigotas 1944 m. kartu su broliu Antanu išvyko į žvalgybos mokyklą Rytų Prūsijoje, kurioje jie buvo rengiami partizaniniam karui.

1945 metais broliai Antanas ir Bronius Liesiai desantu buvo nuleisti Padruskalnio kaime, Gudžiūnų valsčiuje (Kėdainių apskr.). Iš čia abu kovotojai patraukė į geriau pažįstamas Jurbarko apylinkes. Partizanų radistą suėmė čekistai, o broliams pavyko išsiveržti iš apsupties. Pažįstamo ryšininko palydėti Antanas ir Bronius Liesiai nusigavo į Rūdžių miške apsistojusį Rolando Joniko vadovaujamą būrį. Čia jie atvyko vilkėdami rusų kariuomenės uniformomis. Atvykėlius tardė Lydžio rinktinės štabo viršininkas Jonas Kubilius, buvęs Eržvilko gimnazijos mokytojas, kuris norėjo išsiaiškinti, ar jie nėra provokatoriai. 1945 m. pradžioje Bronius Liesys-Naktis tapo Jungtinės Kęstučio apygardos Lydžio rinktinės partizanu, vėliau jis buvo paskirtas šios apygardos štabo nariu, turėjo Kauko, Nakties, Dainiaus slapyvardžius. Jis redagavo pagrindinį partizanų laikraštį „Prisikėlimo ugnis“, kuriame rašė eilėraščius Ėglio slapyvardžiu, taip pat jo kūryba buvo spausdinta rinkinyje „Kovos keliu žengiant“ bei periodinėje partizanų spaudoje. 1947 metų lapkričio mėnesį Kęstučio apygardos partizanų vadas Jonas Žemaitis-Tylius, aukštai vertindamas partizano B. Liesio-Nakties

organizacinius sugebėjimus, kartu su P. Bartkumi-Žadgaila pasiuntė jį į Duktą miškus atstatyti nutrūkusius ryšius su kitomis rinktinėmis. Tų metų rudenį dėl kariuomenės siautėjimo ir ryšininkų suėmimo apygardos štabas neturėjo jokio ryšio su jomis. Taip pat jiems buvo patikėtas atsakingas uždavinys drauge su rinktinių vadovybe spręsti Prisikėlimo apygardos centralizacijos klausimus. Šią apygardą sudarė Atžalyno (vadas S. Raziulis-Mažylis), Žaliosios (vadas P. Masilaitis-Virpša) ir Voverės (vadas P. Muningis-Žvelgaitis) rinktinių partizanai. Į šios apygardos štabą iš Kęstučio apygardos perėjo B. Liesys-Naktis ir P. Bartkus-Žadgaila.

Nuo 1948 m. liepos 27 d. B. Liesys-Naktis – Prisikėlimo apygardos štabo viršininkas. 1949 m. vasario mėn. dalyvavo LLKS Steigiamajame suvažiavime Minaičių kaime (Radviliškio raj.) vykusiame visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime. LLKS Prezidiumo narys. Kartu su kitais LLKS prezidiumo nariais pasirašė LLKS Tarybos Vasario 16-sios Deklaraciją. B. Liesiui- Nakčiai LLKS Tarybos prezidiumo nutarimu suteiktas laisvės kovotojo partizanų kapitono laipsnis. B. Liesys-Naktis žuvo 1949 m. rugpjūčio 13 dieną kautynėse su NKVD dalinio kareiviais Užpelkių miške (Radviliškio apskr.) kartu su keturiais Prisikėlimo apygardos štabo nariais. 1950 m. lapkričio 23 d. LLKS tarybos prezidiumo sprendimu B. Liesys-Naktis apdovanotas 1 ir 2 laipsnio Laisvės kovos kryžiais (po mirties). 1991 m. B. Liesio palaikai palaidoti Radviliškio kapinėse. 1997 m. gruodžio 22 d. jam pripažintas Kario savanorio statusas (po mirties). 1998 m. sausio 15 d. Krašto apsaugos ministerijos įsakymu B. Liesiui suteiktas majoro laipsnis. 1998 m. gegužės 19 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu apdovanotas Vyčio kryžiaus 1 laipsnio ordinu (po mirties).

PETRAS BARTKUS-ŽADGAILA (1925–1949)

Petras Bartkus gimė 1925 m. gegužės 30 d. Raseinių apskrityje, Pakapurnio kaime, ūkininkų Antano ir Anastazijos Bartkų šeimoje, kurioje dar augo brolis ir sesuo. Petras mokėsi Raseinių gimnazijoje, buvo pavyzdingas mokinys. Mėgo literatūrą, aktyviai sportavo, kūrė eiles.

1941 m. prasidėjus karui, Petras drauge su vyresniais bendramoksliais buvo suimtas už nelegalios spaudos platinimą, tačiau kaip nepilnametis po kelių dienų paleistas.

Frontui nuslinkus į rytus, tų pačių metų rudenį Petras Bartkus įstojo į Kauno aukštesniąją technikos mokyklą. 1942 m., būdamas studentas, Kaune įsitraukė į rezistencinę kovą, priklausė Lietuvos Laisvės Armijos organizacijai (LLA).

1943 m. Petras mokėsi sklandytojų kursuose, tačiau jų nebaigė, nes visas jėgas jaunuolis skyrė organizacinei pagrindžio veiklai. 1943 m. P. Bartkus LLA būrius organizavo ir savo tėviškėje, Pakapurnio kaime. Petras turėjo tvirtą autoritetą tarp kaimo jaunuomenės, kurie jo patriotizmo idėjų ikvėpti įsijungė į laisvės kovą. 1944 metais, prasidėjus antrajai sovietinei okupacijai, P. Bartkus subūrė Raseinių apskrities partizanus, dirbo Kęstučio apygardos štabe, vėliau buvo šio štabo Organizacinio skyriaus viršininkas. Petras Bartkus turėjęs šiuos slapyvardžius: Dargis, Martynas, Sąžinė, Žiemkentis, Alkupėnas, Žadgaila. 1947 m. organizavo naują apygardą – Prisikėlimo apygardą. 1948 m. P. Bartkus-Žadgaila tapo Prisikėlimo apygardos partizanų vadu. Didelį dėmesį jis skyrė partizaninės kovos metodų ir taktikos tobulinimui, kovotojų mokymams ir drausmės stiprinimui. Būriuose trūko žemesnio rango vadų, todėl apygardos vado P. Bartkaus iniciatyva

buvo nutarta organizuoti kuopų vadų kursų. Apygardos vado rūpesčiu, partizanų ryšininkė gydytoja Rožė Jankevičiūtė-Migla ne tik gydė sužeistuosius, bet ir mokė kovotojus teikti pirmąją pagalbą, skaitė paskaitas partizanams apie karo sanitarijos ypatumus. Savo prisiminimuose ryšininkė partizanų vadą P. Bartkų-Žadgailą apibūdina kaip be galo ištvėringą ir pasišventusį kovotoją.

1949 m. vasario mėn. 2–22 dienomis Petras Bartkus-Žadgaila dalyvavo visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime, buvo paskirtas LLKS Tarybos Prezidiumo sekretoriumi. Reiklus griežtas partizanų vadas kartu buvo ir jautrios sielos poetas, pasivadinęs Alkupėnu nuo Raseinių krašte tekančio Dubysos intako Alkupio upelio pavadinimo. Ugningos, uždegančios kovai Alkupėno eilės buvo spausdinamos partizanų leidiniuose „Malda girioj“, poezijos rinktinėje „Kovos keliu žengiant“. Tie, kurie nebuvo sutikę partizano Petro Bartkaus-Alkupėno, pamėgo jį kaip poetą – kovos šauklį, kurio eilės virsdavo dainomis. Slapyvardį Sažinė P. Bartkui sugalvojo kovos draugai, nes daugelis jį pažinojusių savo prisiminimuose pabrėžia jį buvus be galo sąžiningą, taurų ir patikimą kovos draugą. LLKS Pirmininko adjutantas, LLKS Tarybos vasario 16-osios Deklaracijos signataras, majoras P. Bartkus-Žadgaila žuvo vykdydamas užduotį 1949 m. rugpjūčio 13 d. Radviliškio rajono Užpelkių miške. Drauge su P. Bartkumi- Žadgaila į pasalą pateko ir žuvo partizanai, taip pat poetai Vytautas Šniuolis-Vytenis, Bronius Liesys-Naktis, Ėglis. Jų kūnai buvo sumesti į Autoniškių kaime esantį šulinį. 1951 m. P. Bartkui-Žadgailai (po mirties), suteiktas Laisvės kovos karžygio garbės vardas, apdovanotas Laisvės kovos kryžiumi (su kardais). 1991 m. sumestų į šulinį partizanų palaikai buvo surasti ir palaidoti Radviliškio kapinėse, pastatytas iškilus paminklas. 1995 m. Pakapurnio kaime, buvusioje Bartkų sodyboje, pastatytas paminklas žuvusiems 1945–1949 metais Pakapurnio ir aplinkinių kaimų Kęstučio apygardos partizanams atminti. 1997 m. lapkričio 20 d. Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu P. Bartkus apdovanotas Vyčio Kryžiaus I laipsnio ordinu (po mirties). 1998 m. gegužės 19 d. P. Bartkui suteiktas pulkininko laipsnis (po mirties).

ISTORIJOS ATSPINDŽIAI MŪSŲ ATMINTY

Atminimo akmuo, ženklinantis Stepono Sajaus sodybą, kurioje buvo įkurta Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio vyriausiosios vadovybės būstinė

Stepono Sajaus namas (Radviliškio rajonas, Balandišchio kaimas). Šiame name 1949 m. posėdžiavo partizanų vadai

Jaunimas prie atminimo žymenų, skirtų Deklaracijos signatarams. Minaičių kaimas, buvusi S. Mikniaus sodyba

Atminimo žymenų atidengimo iškilmės 2003 metais. Pirmoje eilėje iš kairės: signataro A. Ramanausko-Vanago proanūkas Arnas Jancevičius ir dukra A. Ramanauskaitė-Skokauskienė, S. Mikniaus dukra Julijona Mikniūtė, Atsikūrusio LLKS Priskelimo apygardos vadas Juozas Mocius, atsikūrusio LLKS Tarybos prezidentimo pirmininkas J. Čeponis, S. Mikniaus dukra Mikolina Mikniūtė.

LLKS Tarybos Deklaracijos pasirašymo 50-ųjų metinių minėjimo iškilmės buvusioje S. Mikniaus sodyboje. Prie memorialinės lentos S. Mikniaus dukra Mikolina, signataro A. Ramanausko-Vanago dukra Auksutė, LR Seimo nariai A. Kašėta, A. Vidžiūnas. 1999 m.

Prie signatarams skirtų atminimo žymenų S. Mikniaus dukra Julijona Mikniūtė ir Deklaracijos signataro A. Ramanausko -Vanago dukra A. Ramanauskaitė-Skokauskienė su anūku Arnu, partizanai su apygadų vėliavomis. 2003 m.

Memorialinis akmuo buvusioje Mečionių sodyboje, Radviliškio rajone. Šioje vietoje į šulinį buvo sumesti LLKS Deklaracijos signatarų Petro Bartkaus-Žadgailos ir Broniaus Liesio-Nakties palaikai

Didingas trijų kryžių paminklas Radviliškio kapinėse, skirtas žuvusiems partizanams atmint. Čia perlaidoti Deklaracijos signatarų Petro Bartkaus-Žadgalios ir Broniaus Liesio-Nakties palaikai.

Atminimo žymenys, skirti LLKS Tarybos Deklaracijos signatarams buvusioje S. Mikniaus sodyboje. Atidengimo dieną juos pašventino partizanų kapelionas mons. Alfonsas Svarinskas

Miknių sodyba. Minaičių kaimas, Radviliškio rajonas

Panaudota literatūra:

1. Stanislovas Abromavičius, Kęstutis Kasparas, Rūta Trimonienė. Didžiosios Kovos apygardos partizanai. Kaunas, 2007 m.
2. Algimantas Petrauskas. Tėvynei jo plakė širdis. Vilnius, 1998 m.
3. Nijolė Gaškaitė-Žemaitienė. Žuvusiųjų prezidentas. Vilnius, 1998 m.
4. Nijolė Gaškaitė. Pasipriešinimo istorija. 1944–1953 m. Aidai. 1997 m.
5. Zigmas Grybinas. Tarp vilties ir išsipildymo. Kaunas, 2005 m.
6. Laisvės kovų archyvas. Istorijos žurnalas, tomas 31. Kaunas, 2002 m.
7. Laisvės kovos 1944–1953 metais. Dokumentų rinkinys. Vilnius, 1999 m.
8. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio 1949 metų vasario 16 d. Deklaracija. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro interneto svetainė.
9. Lietuvos partizanai. 1944–1953 m. Kaunas, 1996 m.
10. Lietuvos partizanų vado Adolfo Ramanausko-Vanago 90-osioms gimimo metinėms paminėti skirtų renginių medžiaga. – Vilnius: VĮ Seimo leidykla „Valstybės žinios“, 2008 m.
11. Adolfas Ramanauskas. Daugel krito sūnų... Mintis, 1992 m.
12. Vytautas Sinkevčius. Įstatymo dėl Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. Deklaracijos vaidmuo ir vieta Lietuvos teisės sistemoje. Parlamento studijos. Mokslo darbų žurnalas, Nr 1. Vilnius, 2004 m.
13. Vytautas Slapšinskas. Laisvės vytis. Kaunas, 1999 m.
14. Visuotinė lietuvių enciklopedija. VII t. Vilnius, 2005 m.
15. Rokiškio kraštotyros muziejaus archyvai.
16. Karas po karo. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras. 2005 m.

Turinys

<i>Auksutė Ramanauškaitė-Skokauskienė</i>	
Žuvusių, bet nenugalėtų deklaracija	3
LLKS Tarybos deklaracija	9
LR Įstatymas dėl LLKS Tarybos 1949 m. vasario 16-osios deklaracijos	14
Istorija žvelgia iš nuotraukų	18
Istorijos atspindžiai mūsų atminty	45
Panaudota literatūra	54

*Leidinyje panaudotos nuotraukos
iš Auksutės Ramanauskaitės-Skokauskienės asmeninio archyvo
ir Genocido aukų muziejaus*

**Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė
LAISVĖS DEKLARACIJA IR JOS SIGNATARAI**

2009-02-05. 3,5 sp. l. Tiražas 500 egz. Užsakymas 9-040.
Leidykla „Naujasis lankas“.
Spaustuvė „Morkūnas ir Ko“, Draugystės g. 17, LT-51229 Kaunas.